

بررسی تطبیقی برنامه تربیت معلم ایران و چند کشور جهان

زهرا شعبانی*

چکیده

در سالهای اخیر برنامه درسی تربیت معلم، به عنوان عامل مؤثر در بازده آموزشی، مورد توجه بوده است و آموزش قبل از خدمت و ضمن خدمت مرتبط و هماهنگ شده و به صورت مداوم دنبال شده است. به رغم تصور سنتی درباره معلم و اینکه معلم را همواره با گچ و تخته یادآوری می‌کنند، نقشهای پیچیده و انتظارات حرفه‌ای فراوان برای معلمان در نظر گرفته شده است. در فرآیند تربیت معلم ایران، معلمان پس از استخدام روانه کلاس درس شده‌اند و کمتر به صلاحیت‌های حرفه‌ای مورد نیاز معلمان توجه شده است و همچنین آموزش‌های کوتاه مدت، براساس تغییر بعضی از برنامه‌های درسی، اجرا شده است. بسیاری از معلمان سالهاست که به شیوه‌های سنتی به تدریس مشغول‌اند و از آموزش‌های حین خدمت بی‌بهره مانده‌اند. از آنجا که تربیت معلم کشور همواره با فراز و نشیب‌های پی‌درپی روبه‌رو بوده و گاهی دچار پس‌روی‌ها و پیش‌روی‌های موضعی

* عضو هیئت علمی پژوهشکده تعلیم و تربیت

شده، در این مقاله با مقایسه عناصر برنامه‌های تربیت معلم ایران و چند کشور جهان به دنبال چشم اندازهایی برای تربیت معلم ایران، به صورت الگویی منسجم و یکپارچه در آموزش پیش از خدمت و حین خدمت، ترسیم می‌کنیم.

برنامه تربیت معلم کشورهای مورد مطالعه (آلمان، ژاپن، انگلستان و کانادا) براساس ویژگی‌هایی از قبیل تربیت معلم به عنوان محور اصلاحات تعلیم و تربیت و آموزش معلمان به صورت فرایند خودرهبی، خوداندیشی، خودارزیابی ایفای نقش کرده و آموزش پیش از خدمت و حین خدمت با الگوی منسجم و هماهنگ دنبال شده است. در این بررسی شرایط جذب داوطلبان معلمی، آموزش حرفه‌ای معلمان، آموزش عملی معلمان و سالهای تحصیل در تربیت معلم ایران و چند کشور جهان مقایسه شده است. در بیشتر کشورهای منتخب برنامه‌ای برای فعالیت دانشجوی-معلم‌ها پیش‌بینی شده تا پیام‌رسانان که چگونه یاد بگیرند و چگونه یادگیری خود را سازماندهی کنند. در برنامه تربیت معلم کانادا دروس اختیاری و حضوری در سمینارها و گروه‌هایی‌ها و سخنرانی‌ها به صورت خودکارآموزی، خوداندیشی و خودارزیابی دنبال شده، ولی در تربیت معلم ایران بیشتر در جهت حجیم کردن محتوای درسی دوره‌های تربیت معلم کوشش شده است. در فرآیند ارزشیابی صلاحیت حرفه‌ای معلمان از آزمون‌های عملکردی گوناگون از قبیل ارائه مقاله پژوهشی، آزمون شفاهی و کتبی از مجموعه دروس تربیتی مبتنی بر قابلیت حرفه‌ای معلمان و ... استفاده شده است.

بعضی از راهکارهای این مطالعه به شرح زیر است:

برای پذیرش داوطلبان حرفه معلمی قابلیت‌ها، انگیزه‌ها، ویژگی‌های شخصیتی، اشتیاق به معلمی، همکاری با همکاران، به صورت مضاجبه، مشاهده و خودارزیابی، مورد توجه قرار گیرد.

برای جذب نخبگان به حرفه معلمی با بازنگری در شرایط داوطلبان حرفه معلمی مزایای مادی و معنوی ویژه پیش‌بینی شود.

روشهای آموزش در برنامه تربیت معلم باید مبتنی بر مهارت‌های خودآموزی، هم‌اندیشی و رویارویی با اندیشه‌های صاحب‌نظران گوناگون و حضور در سمینارها و میزگردهایی با بینش انتقادی پیش‌بینی شود.

بهبود تعلیم و تربیت هر کشور مبتنی بر بهبود کیفیت تربیت معلم آن کشور است، پس لازم است برنامه‌های تربیت معلم پیش از خدمت و ضمن خدمت براساس فرآیند آموزش مداوم دنبال شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

در جهان امروز، معلمی می‌تواند در عرصه عمل به خوبی ایفای نقش کند که بدانند به چه کسی می‌آموزد، چه می‌آموزد و چگونه باید بیاموزد. اوست که باید با تلاش خود، راه و رسم چگونه آموختن، چگونه اندیشیدن و در نتیجه تغییر کردن و متحول شدن رابه یادگیرنده بیاموزد. اکنون دیگر معلم در نقش ناقل برنامه درسی از پیش تعیین شده کارایی کمتری دارد.

کیفیت تربیت معلم و کیفیت تدریس به میزان بسیار به منابع آموزشی، به ویژه برنامه درسی بستگی دارد. درس‌های اخیر پژوهشگران آموزشی به اهمیت برنامه درسی در حکم متغیری موجود میان نظام‌های آموزشی کشورها و همچنین عامل بازده‌های آموزشی توجه کرده‌اند (روبی‌تال و دیگران ۱۹۹۳) و برای بازسازی و اصلاح نظام آموزشی کشورها بر اصلاح برنامه درسی و روش‌های تدریس تأکید شده است.

در قرن بیست و یکم اصلاح برنامه‌های تربیت معلم و ایجاد انگیزه برای معلمان به صورت یک اولویت مورد توجه بسیاری از کشورها قرار گرفته است (یونسکو ۱۹۹۶). این مسائل عمومی در همه کشورها مطرح است که معلمان چه صلاحیت‌ها را یاد می‌گیرند، چگونه یاد می‌گیرند و به یادگیری چه قابلیت‌هایی نیاز دارند، و همچنین ورود نوآوری‌های آموزشی در حوزه برنامه درسی باعث شده که معلم به یادگیری صلاحیت‌هایی فراخوانده شوند و از قبیل اینکه چگونه باید برای بهره‌گیری صحیح از فناوری جدید و و رو به توسعه آماده شوند. از سوی دیگر در طبقه‌بندی استاندارد بین‌المللی آموزش و پرورش^۱ تصریح شده است که آموزش قبل از خدمت و ضمن خدمت باید با هم مرتبط و هماهنگ شود و آموزش معلمان به طور مداوم گسترش یابد تا صلاحیت‌های

حرفه معلمی تحقق یابد. حال مسئله این است که چگونه تداوم آموزش معلمان در ایران تحقق خواهد یافت.

بیان مسئله

به رغم تصور سنتی درباره معلم و اینکه معلم را همواره با گج و تخته یادآوری می‌کنند، نقش‌های دیگری برای معلم وجود دارد که عبارت است از:

همیار یادگیرنده^۱، یادگیرنده نمونه^۲، تفسیرکننده^۳، پرسشگر^۴، فراهم‌کننده منابع اطلاعاتی^۵، مشاور^۶، مدیر پروژه^۷، نمایش‌دهنده^۸ و مدرس^۹ (لاولس ۲۰۰۱).
انتظارات حرفه‌ای از معلمان رایج‌تر سیاست‌گذاران، صاحب‌نظران، مدیران، معلمان و والدین دانش‌آموزان مشخص کرده‌اند. بعضی از این انتظارات براساس هنجارهای جامعه معلمی است، اما بسیاری دیگر مبین اعتقادات، باورها، ترجیحات و نگرش‌های گوناگون به تعلیم و تربیت است.

گاهی انتظارات حرفه‌ای گوناگون و تعارض در نقش‌های متفاوت مشاهده می‌شود و این انتظارات به صورت دست‌ورعمل‌ها، شرح وظایف و راهنمای معلم، یا در حکم مرام و فکر مشترک برای گروه معلمان ظاهر می‌شود. از سوی دیگر پیچیدگی نقش معلم و انتظارات متعدد از معلم در شرایط جدید جهانی به فعالیت‌هایی فراتر از گذشته مانند کارآموزی، بازآموزی و ارتقای

-
- 1- Co-learner
 - 2- model learner
 - 3- explicator
 - 4- questioner
 - 5- resource provider
 - 6- consultant
 - 7- project manager
 - 8- demonstrator
 - 9- instructor

دوره‌های آموزش نیاز دارد. آموزش مداوم این امکان را به وجود می‌آورد که شکلهای حرفه‌ای یادگیری همراه با امکان تمرین و کارورزی کاملاً گسترده‌تر و متنوع ایجاد شود و به آن‌ها عمق بیشتر می‌بخشد (یونسکو ۱۹۹۶).

در تاریخ آموزش و پرورش ایران، معلمان پس از استخدام، به رغم تمامی کاستیهای نظام استخدام، روانه کلاس درس شده‌اند و کمتر صلاحیت‌های آنان از ابعاد حرفه‌ای و تخصصی و روابط انسانی سنجیده شده است و فقط آموزش‌های کوتاه مدت موردی براساس تغییر محتوای برخی کتب یا آموزش‌های دراز مدت ضمن خدمت با محتوای حجیم آموزشی و معمولاً فاقد کارایی و نامتناسب با نیازهای دانش‌آموزان، به آنان ارائه شده و براساس دانش و آموخته‌ها و یادگیری‌های اولیه و ناکارآمدشده، همه سال‌ها با روش‌ها و شیوه‌های تکراری به تدریس ادامه داده‌اند و می‌دهند (اهم برنامه تفصیلی آموزش و پرورش ۱۳۸۰).

از سوی دیگر فرهنگیان به شیوه‌های ارزشیابی معلمان در آموزش و پرورش اعتراض و انتقاد کرده‌اند. جامعه معلمان معتقد است که این ارزشیابی‌ها فاقد اعتبار علمی است و تقریباً تأثیری در انگیزش معلمان به رشد حرفه‌ای و توسعه مهارت‌های شغلی و احساس تعلق به محیط کار و شغل ندارند و موجب اتلاف سرمایه‌های مالی و انسانی شده است (اهم برنامه تفصیلی آموزش و پرورش ۱۳۸۰).

نارسایی در انتخاب معلم

در سالهای اخیر با انتخاب نامناسب دانشجوی تربیت معلم و تربیت دبیر از طریق کنکور ورودی فقط با تست‌های چهارجوابی و با تأیید گزینش اخلاقی جذب مراکز تربیت معلم شده‌اند. اکثر کسانی که جذب مراکز تربیت معلم کشور شده‌اند اصولاً صلاحیت و توانایی لازم را برای احراز شغل معلمی ندارند. پذیرفته‌شدگان تربیت معلم در دوره متوسطه با معدل پایین بوده و یا

افرادی که با سال‌های بازنشستگی چندان فاصله‌ای ندارند و در دوره تربیت دبیری و مراکز تربیت معلم وارد شده‌اند.

مشکلات معیشتی معلمان سبب شده‌است که آنها به شغل دوم وسوم روی آورند و منزلت و توانایی حرفه‌ای آنان کاهش یابد.

کاهش سطح تخصصی و حرفه‌ای معلمان

تحقیق سنجش صلاحیت‌های پایه (ABC) نشان داده است که سطح سواد ۶۷/۴۳ درصد معلمان مورد بررسی پایین‌تر از فوق دیپلم بوده و بیشترین تدریس آنان عموماً بر محور کتاب‌های درسی متکی است و معلمان یاد سپردن فرمول‌ها و روش‌ها را در یادگیری درس‌های ریاضی و علوم مؤثر دانسته‌اند (کیامنش ۱۳۷۹).

نارسایی آموزشی و برنامه‌های درسی مراکز تربیت معلم

دانشجو - معلمان درانتخاب درس‌های مرتبط با تعلیم و تربیت قدرت انتخاب ندارند. ۷۵ درصد از آموزش‌های تربیت معلم به اطلاعات عمومی و نظری مربوط است و تنها ۲۵ درصد به چگونه یاددادن اختصاص یافته و زمان کمتری برای آموزش مهارت‌ها و توانایی‌های حرفه‌ای در نظر گرفته شده است.

نظام برنامه درسی متمرکز و انعطاف‌ناپذیر و بی‌توجه به تفاوت‌های فردی و فرهنگی، مقاوم در برابر مشارکت معلمان در طراحی و اجرای برنامه درسی و آموزش معلمان پیش از خدمت و ضمن خدمت مشاهده شده است.

آموزش‌های ضمن خدمت در راستای آموزش‌های تربیت دبیری نبوده است و تنها ده درصد فارغ‌التحصیلان رشته‌های تربیت معلم و دبیری آموزش ضمن خدمت دیده‌اند.

از آنجاکه تربیت معلم کشور همواره بافراز و نشیب‌های پی‌درپی روبه‌رو بوده و گاهی دچار پس روی‌ها و پیش‌روی‌های موضعی شده است، سعی کرده ایم در این بررسی تربیت معلم ایران را با چند کشور جهان مقایسه و با توجه

به مؤلفه‌های تربیت معلم چشم اندازهایی برای تربیت معلم ایران مشخص کنیم و راهکارهای عملی پیش روی برنامه‌ریزان تربیت معلم ایران قرار دهیم.

اهداف مطالعه

۱. مقایسه شرایط جذب و انتخاب داوطلبان معلمی در ایران و چند کشور جهان
۲. توصیف برنامه آموزش حرفه‌ای معلمان^۱ در تربیت معلم پیش از خدمت در ایران و چند کشور جهان
۳. مقایسه آموزش عملی معلمان^۲ در تربیت معلم پیش از خدمت در ایران و چند کشور جهان
۴. مقایسه سال‌های تحصیل در تربیت معلم دوره ابتدایی پیش از خدمت در ایران و چند کشور جهان
۵. ارائه راهکارهای عملی برای تربیت معلم ایران

اساس انتخاب کشورها برای مقایسه

۱. برنامه تربیت معلم در حکم محور اصلاحات تعلیم و تربیت
۲. موفقیت معلمان بر اساس مطالعه ویدئویی فرآیند یاددهی-یادگیری در عملکرد تحصیلی ریاضی در سال ۱۹۹۹.
۳. موفقیت در پروژه تیمز و پرلز (توانایی خواندن و درک مطلب) در زمینه نقش معلمان در فرآیند یاددهی-یادگیری.

۱- تعاریف مفهومی: کلیه تجارب و فرصت‌های یادگیری که تحت نظارت و یا مسؤولیت نظام تربیت معلم برای ایجاد تغییر مطلوب در دانش‌ها، مهارت‌ها و نگرش‌ها در حوزه دروس عمومی، اختصاصی، تربیتی، اختیاری و دروس مربوط به تخصص در دوره‌های گوناگون در اختیار معلمان قرار می‌گیرد.

۲- کلیه تجارب و فرصت‌های یادگیری در حوزه مهارت‌های عملی نظام تربیت معلم از قبیل تمرین دبیری، تدریس دانشجویی، تجربه عملی (مربوط به رشته) و تجربه ناشی از حضور در مدرسه و کارورزی

۴. آموزش معلم به صورت جریانی مداوم و حضور معلمان در حکم یادگیرندگان در فرایند خوداندیشی، خود رهبری و خودارزیابی.
۵. داشتن الگوی منسجم و یکپارچه در آموزش پیش از خدمت و ضمن خدمت.

۱. مقایسه شرایط جذب و انتخاب داوطلبان حرفه‌معلمی در ایران و چند کشور جهان

شرایط پذیرفته‌شدگان تربیت معلم کانادا

در اکثر دانشگاه‌های علوم تربیتی کانادا معیارهایی برای انتخاب داوطلبان حرفه‌معلمی، بر مبنای ترکیبی از عوامل تحصیلی و شخصیتی مانند علاقه به کودکان، اظهارات شخص داوطلب و مصاحبه، مطرح شده است. علت استفاده از مصاحبه برای انتخاب افراد این است که عواملی مانند انگیزه، مهارت‌های ارتباطی، سرعت عمل، میزان مهارت‌های تعاملی و شخصیتی، خلاقیت، اراده، اشتیاق، بالندگی و قدرت رهبری داوطلبان را ارزیابی می‌کنند. دانشگاه اوتاوا برای گزینش داوطلبان، ارزیابی سه معلم را درباره اظهارات آنان ملاک قرار می‌دهد (دفتر همکاری ۱۳۷۸).

در دانشگاه مالا اسپینای کانادا، داوطلبان تربیت معلم برای اخذ گواهینامه تدریس در رشته‌های علوم پایه و علوم انسانی در دوره کارشناسی باید شرایط زیر را داشته باشند:

۱. مهارت در زمینه ارتباطات کلامی و نوشتاری، مهارت‌های میان فردی، محاسبات و کاربرد رایانه.

۲. مجاز دانستن دانشکده تربیت معلم به تحقیق درباره عدم پیشینه (سابقه جنایی) آنان؛ بعضی از دانشگاه‌های تربیت معلم گواهی نامه عدم سوء پیشینه قبل از پذیرش درخواست می‌کنند.

۳. در فرم اطلاعات شخصی، داوطلبان توضیح می‌دهند که چرا می‌خواهند معلم شوند و تجارب مرتبط با آن را ارائه می‌کنند. اگر دو نفر ارزیابان (از سه ارزیاب) به این

اطلاعات کمتر از ۶۰٪ امتیاز بدهند، فرد در دوره تربیت معلم پذیرفته نخواهد شد، اطلاعات شخصی و نگرشی بخش مهم تفاضاست. این اطلاعات به میزان ۴۰ درصد در پذیرش افراد تأثیر می‌گذارد.

۴. شاخص‌های آمادگی حرفه‌ای معلمی

الف) دیدگاه و بینش دانش‌آموزمحوری

معلم باید دیدگاه‌ها و توانایی‌های یادگیرندگان را درک کند و دانش و مهارت و اعتماد به نفس لازم را برای تطبیق و توسعه برنامه‌های آموزشی متناسب با نیازهای خاص یادگیرندگان داشته باشد.

ب) همکاری و روابط میان همکاران

هیئت علمی ارزش زیادی برای ارتباط همکاران و توسعه همکاری میان اعضای این هیئت، دانشجویان و کارمندان و مدرسان همکار قائل است. تأکید بر مسئولیت‌های حرفه‌ای، قانونی و اخلاقی معلم است.

ج) شیوه کار متفکرانه

هیئت علمی عقیده دارد که معلمان باید فعالانه در کارهای متفکرانه شرکت کنند تا درک جدیدی از مهارت در تدریس به دست آورند. شیوه کار متفکرانه همراه با روش یادگیری خود راهبری و ارزیابی از خود اساس تداوم رشد در حرفه معلمی است.

۵. تجربه موفقیت آمیز در مدارس:

تدریس دانشجویان و بحث گفتگو در سمینارها و آموزش‌های ضمن خدمت از فعالیت‌های عمده کسب صلاحیت در حرفه معلمی تلقی می‌شود. (تورنتو،

شرایط پذیرفته‌شدگان تربیت معلم ژاپن

شورای آموزش و پرورش سالی یک بار آزمون استخدام برگزار می‌کند که مواد آن شامل سؤالات کتبی درباره موضوع‌های عمومی و تخصصی است و مصاحبه هم دارد. آزمون رشته‌های ورزش و هنر و کارهای عملی و فنی به صورت عملی و کارگاهی هم انجام می‌شود و در انتخاب داوطلبان تجارب مربوط به انجمن‌ها و خدمات اجتماعی و کار عملی در زمینه تدریس هم مورد توجه قرار می‌گیرد. افزون بر امتحانات گوناگون، نمرات دانشگاهی داوطلب هم در استخدام وی در حوزه‌های مختلف مؤثر است.

امتحان کتبی، تشریحی: شامل مواد درسی نظریه‌های آموزشی، روان‌شناسی تربیتی، روش‌های تدریس و واحدهای درسی است که دانشجو پس از اتمام تحصیلات به تدریس آن اشتغال خواهد ورزد.

آزمون تدریس عملی: در زمینه درس و موضوعاتی که معلم در آنها تخصص دارد ارزیابی ویژه انجام می‌شود.

آزمون در زمینه موضوعهایی چون مدیریت آموزشی، جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، قوانین و مقررات آموزشی، حقوق شهروندی و آموزش و پرورش.

دانشجویانی که از عهده این امتحانات برآیند گواهی نامه معلمی کسب می‌کنند و گواهی نامه معلمی در حکم صلاحیت و اعتبار اشتغال به حرفه معلمی است.

استخدام معلمان: داوطلبان پس از سپری کردن دوره‌های دوساله کارآموزی و گذراندن آزمون‌های تأیید صلاحیت و دریافت گواهی نامه معلمی می‌توانند تقاضای استخدام خویش را به آموزش و پرورش ارسال دارند، دروه آزمایشی معلمان جدید از یک تا ه سال طول می‌کشد و در طی این مدت قابلیت‌های شغلی و حرفه‌ای معلمان را، راهنمایان، مدیران مدارس و همکاران پرتجربه

بررسی می‌کنند و چنانچه از عهده انتظارات برآمده باشند به استخدام دائمی وزارت آموزش و پرورش در می‌آیند. (شوتا کاکورا، ۱۹۹۸)

شرایط جذب و انتخاب داوطلبان برای اشتغال به حرفه معلمی در انگلستان

۱. داوطلبان باید گواهینامه معلمی دریافت کنند.

۲. نظام تربیت معلم نظام باز و آزادی است، یعنی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی سایر رشته‌های تحصیلی در صورتی که بخواهند در حرفه معلمی به کار اشتغال ورزند می‌توانند با گذراندن یک دوره یکساله و فراگیری برخی از دروس نظری در زمینه آموزش و پرورش و روشهای تدریس و مهارت‌یابی در امر تدریس، پس از گذراندن امتحان، خود را برای اشتغال به کار معلمی آماده کنند (آقازاده ۱۳۸۰).

۳. طی سالهای اخیر دانشگاه‌ها و دانشکده‌های علوم تربیتی انگلستان وظیفه تربیت معلم را برای دوره‌های گوناگون تحصیلی به عهده گرفته‌اند. آموزش در این مؤسسات در سطح کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری است. دانشگاه‌ها به فارغ‌التحصیلان گروه‌های آموزش و پرورش گواهینامه معلمی اعطای می‌کنند.

شرایط تربیت معلم در آلمان

معلمان در آلمان موقعیت اجتماعی و اقتصادی شایسته‌ای دارند و انتظارات حرفه‌ای از آنان زیاد است. توجه به شأن اجتماعی بالای معلم در این کشور، حرفه معلمی را در ردیف نخستین اولویت‌های حرفه‌ای قرار داده و جذب نخبگان جامعه را برای این حرفه امکانپذیر ساخته است.

داوطلبان شغل معلمی پس از ۲۳ سال تحصیل که شامل ۱۳ سال تحصیلات عمومی و متوسطه، ۷ سال تحصیلات دانشگاهی و دو سال کارآموزی و حداقل یک سال دوره آزمایشی است به کار مشغول می‌شوند. پس دوره تحصیل در تربیت معلم آلمان ۱+۲+۷ سال است.

میزان حقوق و تسهیلات رفاهی معلمان آلمان بیش از سایر کشورهای پیشرفته صنعتی از جمله فرانسه، انگلستان و ژاپن است.

آماده سازی معلمان با آموزش مهارت‌های گوناگون آغاز می‌شود. این مهارت‌ها از راه‌های گوناگون از جمله برنامه تربیت معلم و به طرق زیر به معلمان آموخته می‌شود:

الف) تدریس درسهایی که در دوره تربیت معلم در مؤسسات تربیت معلم آموخته‌اند.

ب) مشاهده مهارت‌ها به صورت گروهی و فردی، تحت نظارت و به سرپرستی مراکز تربیت معلم.

ج) حضور در سمینارها و نشست‌هایی درباره روش تدریس که در آنها تجربیات دانشجویان تحلیل و بازنگری می‌شود و به عبارتی اساس توجه به ارزیابی و پالایش مهارت‌ها به صورت جمعی است و شرکت در فعالیت‌های تحقیقی در زمینه فعالیت‌های حرفه معلمی تأکید شده است.

شرایط جذب داوطلبان حرفه معلمی در ایران

در چند سال اخیر معیارهایی برای جذب جوانان با صلاحیت به شغل معلمی در نظر گرفته شده است:

الف) ادغام آزمون ورودی مراکز تربیت معلم در آزمون ورودی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

ب) اخذ تعهد دبیری برای خدمت

ج) دارا بودن صلاحیت اخلاقی برای ورود به شغل معلمی

تفاوت شرایط جذب داوطلبان حرفه معلمی در ایران و کشورهای گوناگون:

۱. در جذب داوطلبان حرفه معلمی در کانادا ویژگیهای شخصیتی داوطلبان از قبیل ارتباط میان فردی، سرعت عمل، انگیزش، اشتیاق، خودشکوفایی و ویژگیهای عاطفی داوطلبان در زمینه حرفه معلمی، به عنوان شاخص فعالیت‌های حرفه معلمی در پذیرش داوطلبان مورد توجه قرار می‌گیرد و در این زمینه شاخص‌های علاقه‌مندی به کار معلمی، تفکر دانش‌آموز محوری، حس همکاری و روابط مناسب با همکاران

و شیوه کار متفکرانه همراه با خود راهبری و خود ارزیابی، مصاحبه و مشاهده تلاش و فعالیت‌های علمی در سمینارها ملاک قرار می‌گیرد. این ویژگیها باعث ارتباط مؤثر با یادگیرندگان و اجرای روشهای فعال تدریس به نحو شایسته می‌شود. برای شناسایی ویژگی‌های حرفه معلمی از مصاحبه، مشاهده و خودارزیابی استفاده شده است.

۲. در پذیرش داوطلبان به نحوه انجام دادن فعالیت حرفه‌ای توجه شده است. برای مثال در ژاپن برای سنجش صلاحیت حرفه‌ای از آزمون‌های عملکردی، کارگاهی و موقعیت‌های شبیه‌سازی شده استفاده شده و تجارب خدمات اجتماعی و خدمات مربوط به انجمن‌ها هم در حکم امتیازی برای داوطلبان در نظر گرفته شده است.

۳. در دوره آزمایشی حرفه معلمی در ژاپن، قابلیت مورد انتظار را گروه حرفه‌ای ارزشیابی می‌کنند و پس از تأیید آنان فرد به استخدام دائمی آموزش و پرورش درمی‌آید.

۴. برای جذب داوطلبان حرفه معلمی، امتیازات اجتماعی، اقتصادی و حرفه‌ای بسیاری، به ویژه در آلمان، در نظر گرفته شده تا افراد شایسته و نخبگان جذب حرفه معلمی شوند. میزان حقوق و تسهیلات رفاهی معلمان آلمان در مقایسه با سایر ممالک پیشرفته صنعتی از جمله فرانسه، انگلستان و ژاپن بیشتر است و در کشورهای در حال توسعه از قبیل کشور مصر برای جذب دانش‌آموزان ممتاز انگیزه‌های مادی ایجاد کرده و به هر کدام از داوطلبان که ۷۰ درصد از نمره کل را کسب کنند معادل ۸۰ پوند اختصاص داده‌اند. همچنین برای تشویق ۳۰ نفر اول رشته علوم و ۱۰ نفر اول رشته ادبیات برای انتخاب حرفه معلمی، به شرط اخذ معدل خیلی خوب، سالانه معادل ۱۲۰ پوند، به غیر از مقرری سالانه اختصاص داده‌اند.

۵. برای پذیرش داوطلبان حرفه معلمی در بسیاری از کشورها (همچون آلمان، ژاپن) به مسئله یاددهی - یادگیری صلاحیت حرفه‌ای معلمی به صورت فرایند توجه شده ولی در ایران این مسئله به صورت اداری و با تصویب مقررات ویژه دنبال شده است.

برای مثال با اخذ مجوز از شورای گسترش دانشگاهها، مسئله ادغام آزمون ورودی مراکز تربیت معلم در دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی وغیره است.

۶. در کانادا و ایران به اخذ صلاحیت اخلاقی توجه شده است. در کانادا محور توجه، اخلاق حرفه‌ای و شاخص آمادگی برای حرفه معلمی است که با ابزار مشاهده، مصاحبه و خودارزیابی سنجیده می‌شود. در ایران مبنای صلاحیت اخلاقی بیشتر ارزشهای اسلامی و رفتارهای دینی است.

شباهتهای شرایط جذب داوطلبان حرفه معلمی در ایران و چند کشور جهان

۱. نظام تربیت معلم در ژاپن و انگلستان نظام بازوآزادی است، یعنی فارغ‌التحصیلان سایر رشته‌های دانشگاهی در صورتی که بخواهند حرفه معلمی را انتخاب کنند، با طی یک دوره یکساله مهارت‌آموزی می‌توانند آماده معلمی شوند.
۲. مسؤلیت تربیت معلم در ژاپن و انگلستان برعهده دانشگاهها و مدارس عالی است.
۳. اخذ تعهد خدمت دبیری هنگام پذیرش داوطلبان در ایران و ژاپن متداول است.
۴. به حکم قانون ۱۹۹۴، مسؤلیت تربیت معلم دوره متوسطه در انگلستان به وزارت آموزش و پرورش منتقل شده و در ایران تربیت معلم دوره‌های ابتدایی و راهنمایی بر عهده آموزش و پرورش است و در سال‌های اخیر آموزش و پرورش و آموزش عالی همزمان برای تربیت معلم دوره متوسطه کوشش می‌کنند.
۵. برای پذیرش داوطلبان حرفه معلمی در ایران و چند کشور جهان به عوامل تحصیلی توجه شده است. در ایران، ژاپن، انگلستان و کانادا داوطلبان حرفه معلمی را از طریق آزمون ورودی دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی می‌پذیرند. در کشور ژاپن افزون بر امتحانات گوناگون، نتایج نمرات دانشگاهی هم در استخدام در مؤثر است.

۲. مقایسه برنامه آموزش حرفه‌ای پیش از خدمت معلمان در چند کشور جهان

برنامه درسی تربیت معلم کانادا

برنامه پیش از خدمت تربیت معلم در کانادا در دانشگاه تورنتو شامل سه تخصص ابتدایی، اول متوسطه و دوم متوسطه است.

محتوای برنامه درسی کسب صلاحیت معلمی دوره لیسانس بدین قرار است:

الف) برنامه ریزی درسی و آموزشی

ب) سمینار آموزش معلمان (حداقل ۷۲ ساعت پیوسته)

ج) مبانی روان‌شناسی رشد و تربیتی (حداقل ۳۶ ساعت پیوسته)

د) مدرسه و اجتماع (حداقل ۳۶ ساعت پیوسته)

ه) مطالعات وابسته (حداقل ۳۶ ساعت پیوسته)، که اختیاری است و داوطلبان

بر اساس علائق فردی دانش و مهارت‌های خود را افزایش خواهند داد.

و) کارورزی

ز) دوره آزمایشی (انترنی)

جدول ۱- نمونه دروس اختیاری در تربیت معلم کانادا

لیست دروس ۰/۵ واحدی	
مقدمه‌ای بر فرایند یادگیری زبان دوم	بررسی ادبیات کودکان برای کلاسهای دروس ابتدایی
انتخاب و آزادی در مدارس	مطالعات آموزشی ضد نژادپرستی
مهارتهای مشاوره فرهنگی برای معلمان در بدو استخدام	ابعاد کلاس درس جامع‌نگر
مهارتهای پرسش‌گری، طراحی و ارتباط در فناوری آموزشی	توسعه فلسفه ویژه آموزش و پرورش
آموزش و پرورش و جوامع فرهنگی	راهبردهای دراماتیک برای کارآیی و اثربخشی آموزش
برابری جنسی در مدارس و کلاسهای درس	زبان دوم (ESL) در ارتباط با برنامه درسی
اطلاعات سوادآموزی و برنامه‌ریزی درسی	آموزش کودکان تیزهوش، کار با دانش‌آموزان با تواناییهای علمی خاص
اداره تعارض و کشمکش‌های کلاس و مدرسه	توسعه موضوعها و برنامه‌ریزی درسی در زمینه آموزش بومی
آموزش موسیقی برای معلمان کلاسهای ابتدایی ۱ و ۲	الگوهای تدریس
اخلاق حرفه‌ای در آموزش (۲)	اخلاق حرفه‌ای در آموزش (۱)
آموزش ادبیات و دورنمایی از نویسندگی و خوانندگی	آموزش متون فرانسوی
فرهنگ و تحصیل عمومی جوانان	کاربرد نظریه‌ها در آموزش و یادگیری

لیست دروس ۰/۲۵ واحدی	
مطالعات حوزه زیست محیطی در دوره ابتدایی و دوره اول متوسطه	مدیریت کلاس با تکیه بر عوامل اساسی
دورنمایی از آموزش بزرگسالان	مقدمه‌ای بر رفع کشمکش‌های کلاس درس
	ارزیابی شناخت یادگیری اولیه

درسهایی که برای شب برنامه‌ریزی شده و داوطلبان می‌توانند طی دوره کارورزی در این دوره‌ها شرکت کنند.	
۰/۵ واحد	مقدماتی برجایگاه کاروآزادی تشکیلاتی اقتصادی
"	ادبیات کودکان درارتباط با برنامه‌ریزی درسی
"	رشد اجتماعی والگوهای نو
"	ایجاد نظام یادگیری
"	تربیت بدنی، تفریح و ورزش
"	آموزش و پرورش و کار
"	تاریخچه آموزش و پرورش کانادا
"	آموزش خانواده درحکم گزینه‌ای برای آموزش و پرورش عمومی
"	مطالعات اجتماعی، آموزش شهروندی آزاد
"	حرفه معلمی، کلاس درس، مشاغل و فرهنگها و تغییرات

برای کسب صلاحیت معلمی درحوزه‌های مختلف دردوره‌های گوناگون دروسی پیش بینی کرده‌اند که به صورت فهرست دروس اختیاری (جدول ۱) در برنامه تربیت معلم آمده است. فهرست دروس اختیاری، هم مورد استفاده دانشجویان تربیت معلم دردوره‌های پیش از خدمت قرار می‌گیرد و هم در راهنمای آموزش حین خدمت معلمان پیش بینی شده است. در این برنامه‌ها به جنبه‌های گوناگون برنامه‌های درسی و براساس تأمین نیازهای محلی، منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی توجه شده است. درسهای اختیاری به صورت ۰/۵ واحد یا ۰/۲۵ واحد ارائه می‌شود.

با توجه به فهرست دروس اختیاری برنامه‌های تربیت معلم درنظام آموزشی کانادا، به نظر می‌رسد که یکی از مؤلفه‌های عمده استاندارد جهانی در برنامه‌ریزی درسی «متغیرهای فرهنگی» است که درنظام تربیت معلم کانادا متجلی شده، توجه به متغیرهای فرهنگی دربرنامه‌های تربیت معلم به افزایش عملکرد نظام آموزش و پرورش منجر شده است (دونالد چاکر، ترجمه مرنندی، ۱۳۷۷).

متغیرهای فرهنگی در برنامه درسی تربیت معلم عبارت است از مطالعات آموزش ضد نژادپرستی، برابری جنسی در کلاسهای درس و مدارس، حرفه معلمی، کلاس درس، مشاغل و فرهنگها و تغییرات و آموزش و پرورش و جوامع فرهنگی مورد توجه قرار گیرد.

مؤلفه اخلاق حرفه‌ای در برنامه‌های درسی تربیت معلم عبارت است از: اخلاق حرفه‌ای (۱) و (۲)، تعارض و کشمکش‌های کلاس و مدرسه و فناوری در برنامه‌های درسی تربیت معلم عبارت است از مهارت‌های پرسش‌گری، طراحی و ارتباط در تکنولوژی و مهارت‌های رایانه‌ای آموزشی در پذیرش داوطلبان حرفه معلمی در کانادا توجه شده است.

برنامه آموزش حرفه‌ای معلمان آلمان

دانشجویان تربیت معلم می‌توانند در دو گرایش تحصیلی یاد و موضوع درسی کسب تخصص کنند، برای مثال کسانی که قصد دارند در مقاطع ابتدایی و دوره اول متوسطه تدریس کنند، در مجموع باید ۱۶۰ واحد درسی را بگذرانند.

۱. دروس عمومی تعلیم و تربیت، ۲۰ واحد
 ۲. دروس اختصاصی در زمینه روشهای تدریس، ۲۰ واحد.
 ۳. دروس مربوط به تعلیمات ابتدایی یا تخصصی ویژه، ۴۰ واحد.
- افرادی که مایل به کسب تخصص در دوره‌های دو موضوع هستند، باید ۸۰ واحد درسی را بگذرانند.
۴. دوره کارآموزی در کلیه دوره‌های تربیت معلم دو سال طول می‌کشد که شامل آموزش‌های عملی در مراکز وابسته به وزارت آموزش و پرورش و فرهنگ ایالتی است. پس از آموختن دروس نظری، چهار روز در هفته صرف کارآموزی عملی در مدارس و ۸ ساعت هم شامل تدریس می‌شود و علاوه بر آن یک روز در هفته برای شرکت در سمینارهای تخصصی اختصاص می‌یابد که مراکز تربیت معلم برای کارآموزان برگزار می‌کند.

۵. شرکت در سمینارهای تخصصی که به قصد هم‌اندیشی در حوزه مهارت‌های معلمی برگزار می‌شود.

برنامه آموزش حرفه‌ای معلمان انگلستان

برنامه‌های آموزش حرفه‌ای معلمان در مراکز تربیت معلم انگلستان به شرح زیر است:

۱. دروس عمومی مؤسسات تربیت معلم:

شیوه‌های جدید آموزش، کاربرد رایانه در آموزش و پرورش، اداره امور مدرسه، روان‌شناسی کودک و نوجوان، تاریخ آموزش و پرورش، اصول و مبانی آموزش و پرورش، فلسفه آموزش و پرورش، بهداشت در مدارس، روان‌شناسی تربیتی، جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، زبان انگلیسی، ریاضیات پایه و آموزش مذهبی

۲. دروس اختصاصی مؤسسات تربیت معلم:

دانشجویان تربیت معلم دوگرایش یا موضوع را براساس علائق فردی خود انتخاب و خود را برای تدریس آنها در کلاسهای درس آماده می‌کنند.

۳. تمرین عملی تدریس:

رموز و فنون تدریس زیر نظر استادان مجرب آموزش داده می‌شود. استادان و مدرسان بهترین و جدیدترین روشهای تعلیم و تربیت را در آموزش عملی به کار می‌برند. در سالهای اخیر سازمان مرکزی و مقامات محلی آموزش و پرورش هم برای تجهیز امکانات تربیت معلم کوشش کرده‌اند.

برنامه آموزش حرفه‌ای معلمان ژاپن

برنامه‌های درسی مناسب، براساس درجه گواهی‌نامه معلمی ارائه شده است:

معلمانی که گواهی‌نامه درجه ۱ دارند و قصد دارند گواهی‌نامه عالی دریافت کنند باید حداقل ۳ سال سابقه خدمت داشته باشند و ۱۵ واحد درسی را در دانشگاه بگذرانند. معلمانی که گواهی‌نامه درجه ۲ دارند و می‌خواهند گواهی‌نامه درجه ۱ دریافت کنند باید حداقل ۵ سال سابقه خدمت داشته باشند و ۴۵ واحد درسی

را در دانشگاه بگذرانند. تعداد واحدهای درسی براساس سابقه خدمت تغییر می‌کند، یعنی به ازای هر سال خدمت اضافی ۵ واحد کم می‌شود.

با ارائه دوره‌های فوق‌لیسانس، فرصت لازم برای معلمان شاغل فراهم شده که در سطوح عالی به تحقیق و مطالعه بپردازند. حداقل استاندارد واحد درسی در ژاپن ۱۳۴ واحد است. برای مثال واحدهای درسی گواهی‌نامه معلمی پیشرفته دوره ابتدایی به شرح زیر است:

۱. تسلط به محتوای موضوع تدریس: معلم دوره ابتدایی باید به برنامه‌های ارائه شده در این دوره مسلط باشد. درسهای دوره ابتدایی عبارت است از زبان ژاپنی (خطاطی)، مطالعات اجتماعی، حساب، علوم، مطالعات محیط زیست، هنر و کاردستی، خانه‌داری و تربیت بدنی.

پس ملاحظه شد که آموزش تربیت معلم دوره ابتدایی هماهنگ با نظام آموزشی دوره ابتدایی ژاپن است.

۲. دروس تربیتی^۱: واحدهای درسی عبارت است از: مبانی اهداف آموزش و پرورش (۱۲ واحد)، دروس مربوط به روش تدریس (۲۲ واحد)، مشاوره و راهنمایی (۲ واحد)، کاروزی (۵ واحد). هر واحد تمرین دبیری معادل یک هفته تدریس در مدرسه است. سمینارها ۳۰ ساعت. کاروزی تحت نظارت یک معلم مجرب انجام می‌شود. یک واحد این درس برای راهنمایی‌هایی پیش و پس از کاروزی است. کاروزی در مدارس وابسته به دانشگاهها و در صورت زیاد بودن متقاضیان کاروزی در یکی از مدارس محلی انجام می‌شود دانشجوی تربیت معلم می‌تواند در مدرسه‌ای که از آن فارغ‌التحصیل شده کاروزی کند.

کارآموزی در دانشگاه در طول برنامه آموزش مداوم تربیت معلم یا ضمن خدمت انجام می‌شود. یکی از هدفهای کارآموزی رسیدن به درجات بالاتر یا کسب صلاحیت بیشتر برای تربیت معلم است. (وزارت آموزش و پرورش ژاپن ۲۰۰۱).^۱ شیوه‌های کارآموزی در ژاپن متنوع است و در آموزشهای تربیت معلم به ترتیب زیر پیش‌بینی شده است:

۱. خودکارآموزی، کارآموزی مدرسه محور و کارآموزی از طریق سازمانهای گوناگون.
۲. کارآموزی به دستور مدیریت‌ها در آموزش و پرورش شامل گردهمایی‌ها و سخنرانی‌ها.
۳. کارآموزی در دانشگاه‌ها.
۴. آموختن دروس اختیاری حداقل ۲۴ واحد که از گروه دروس تربیتی یا موضوع تدریس^۲ براساس نیاز و علاقه دانشجوی تربیت معلم انتخاب شود.

برنامه درسی صلاحیت معلمی در نظام آموزش و پرورش ایران

برنامه کسب صلاحیت معلمان در ایران از سه دوره تشکیل شده است.

۱. دوره کاردانی با حداقل ۶۷ و حداکثر ۷۲ واحد
 ۲. دوره کارشناسی ناپیوسته با حداقل ۶۵ و حداکثر ۷۰ واحد
 ۳. دوره کارشناسی پیوسته با حداقل ۱۳۰ واحد و حداکثر ۱۳۵ واحد
- دروس صلاحیت معلمی در دوره‌های مختلف عمدتاً به شرح زیر است:
۱. دروس عمومی: دروس عمومی مشترک برای همه گرایش‌ها در دوره کاردانی ۱۵ واحد و در دوره کارشناسی ناپیوسته ۸ واحد است.
 ۲. دروس تخصصی: در دوره کاردانی ۳۹ واحد و در دوره کارشناسی ناپیوسته ۴۷ واحد است.

1- Ministry of Education Science, Sport (Culture 2000, P 84)

2- Teaching Subject or Professional Subject

۳. آموزش‌های تربیتی: درس‌های مربوط به مهارت‌های معلمی و کلاس‌داری و دروس تربیتی دوره‌ی کاردانی ۱۷ واحد و دروس کارشناسی ناپیوسته ۹ واحد است. درس تربیتی شامل درسهای روان‌شناسی عمومی، روان‌شناسی تربیتی، کلیات روش‌ها و فنون تدریس، طراحی، تولید و کاربرد مواد آموزشی، اندازه‌گیری و سنجش پیشرفت تحصیلی، کلیات راهنمایی و مشاوره، تمرین معلمی (۱)، تمرین معلمی (۲)، مقدمات روش‌های مطالعه‌ی متون تحقیقی در دوره کاردانی و در کارشناسی ناپیوسته شامل اصول و فلسفه آموزش و پرورش، مبانی برنامه‌ریزی درسی، سازمان و مدیریت در آموزش و پرورش و روش تحقیق با تأکید بر علوم تربیتی است.

یافته‌های تحقیق عابدی (۱۳۷۷) نشان داده که برنامه‌ی درسی تربیت معلم عمدتاً بر اساس دیدگاه سنتی و موضوع محور شکل گرفته و مجموعه توانایی‌های بنیادی و لازم در عصر انفجار اطلاعات که باید آموزش داده شود، یعنی ایجاد تفکر علمی، کاوشگری، خلاقیت، استدلال و تردید منطقی، از نظر دور مانده است.

مرجعیت همراه با اقتدار معلم در برنامه‌ی درسی تربیت معلم به وضوح مشاهده می‌شود. به توسعه مهارت‌های شناختی، تقویت قدرت تفکر، فهم نقادانه پدیده‌ها و تحقق انسانی (قدرت انتخاب رشته‌های مختلف در حوزه برنامه حرفه معلمی، ...) توجه نشده است.

تعجیل و شتابزدگی در تهیه برنامه‌ی درسی و تألیف کتاب‌های درسی سبب شده به اصول عملی برنامه‌ریزی بی توجهی شود و از رویکردهای متفاوت و متنوع در برنامه‌ریزی تربیت معلم استفاده نشود.

تفاوت برنامه‌ی درسی تربیت معلم ایران و چند کشور جهان

۱. برنامه‌ی درسی تربیت معلم ایران به صورت خطی تنظیم شده و تقدم و تأخر درس‌ها اهمیت ویژه‌ای دارد. عمدتاً اصالت با موضوع یارشته تخصصی در برنامه تربیت معلم بوده است، به انتخاب رشته‌ها یا تخصص‌های گوناگون در حرفه معلمی توسط

دانشجویان توجه نشده است. به‌طور کلی در نظام تربیت معلم ایران رویکرد موضوع محوری حاکم است و عناصر به صورت منفک در کنار هم قرار گرفته‌اند.

برنامه‌ریزان تربیت دبیری بین دروس تربیتی و حوزه تخصصی ارتباط و هماهنگی برقرار نکرده‌اند، برای مثال در برنامه‌ریزی برای تربیت دبیر ریاضی، بین رشته‌های تخصصی ریاضی و شیوه‌های آموزش به‌طور هماهنگ ارتباط برقرار نشده است. به‌طور معمول دروس تخصصی ریاضی در دانشکده علوم تربیتی، بدون ارتباط با آموزش موضوع تخصصی تدریس و ارزشیابی، تدریس می‌شود.

ولی در کشورهای دیگر از قبیل کانادا، آلمان و انگلستان محور در برنامه تربیت معلم «یادگیرنده» یادانشجو- معلم است و آموختن بیش از یک تخصص برای دانشجویان امکان‌پذیر است و قدرت انتخاب آنها در حوزه تربیت معلم با ارائه دروس اختیاری مطالعات فرهنگی، زبان دوم و هنر (ادبیات، موسیقی) در نظر گرفته شده است. از میان دروس اختیاری ۳۶ واحد متنوع را دانشجو- معلمان این کشورها می‌توانند انتخاب کنند، ولی در نظام تربیت معلم ایران به‌علاقه یادگیرنده و قدرت انتخاب در برنامه درسی تربیت معلم خیلی کم توجه شده است.

۲. برنامه درسی تربیت معلم ژاپن متناسب با برنامه درسی آموزش عمومی و متوسطه ارائه شده ولی در برنامه ریزی تربیت معلم ایران هماهنگی و تناسب با برنامه درسی آموزش عمومی و متوسطه به‌ندرت مشاهده می‌شود (نظام آموزش و پرورش ژاپن ۱۹۹۸).

۳. برنامه درسی دوره یکساله و دوساله کسب مهارت‌های معلمی در انگلستان، آلمان و ژاپن سالهاست که برای آموزش فارغ‌التحصیلان سایر رشته‌های دانشگاهی اجرا شده است، ولی در ایران در سال‌های اخیر طراحی شده است.

۴. برنامه‌های درسی تربیت معلم پیش از خدمت و ضمن خدمت در سایر کشورها مرتبط با یکدیگر و با مراکز دانشگاهی است، برای مثال تدریس عملی در ژاپن پیش از خدمت و ضمن خدمت به صورت مرتبط با مراکز دانشگاهی می‌شود، ولی

درباره‌های درسی تربیت دبیری ایران ارتباط بین آموزش پیش از خدمت و ضمن خدمت به‌ندرت مشاهده شده است. یافته‌های تحقیق گویا (۱۳۷۹) نشان می‌دهد که ۹۰٪ از شرکت‌کنندگان در دوره‌های آموزشی ضمن خدمت فارغ‌التحصیلان رشته‌های غیرتربیت دبیری بوده‌اند که با مبانی تربیتی و روشهای تدریس آشنایی نداشته‌اند و عمده‌ترین برنامه‌های آموزش ضمن خدمت برنامه‌های آزمایشی بوده است.

۵. در چند کشور جهان تمرین مهارت‌های عملی به شکل خودآموزی، اقدام پژوهی و تحقیق و تقویت صلاحیت حرفه‌معلمی در طول خدمت دنبال شده است. در تربیت معلم ایران فقط به خود راهبری از طریق ارائه درس روشهای مطالعه در تربیت معلم قبل از خدمت توجه شده است.

۶. برنامه‌ریزان تربیت معلم ایران بیشتر مقید به حجیم‌تر کردن کتاب‌های درسی تربیت معلم بوده‌اند، بر همین اساس موجب شد بر مفاهیم به طور سطحی تأکید شود و از مفهومی کردن مسائل تربیتی دور شوند. در حالی که در کشورهایی از قبیل کانادا، ژاپن و آلمان رویکرد فعالیت محور در برنامه‌های تربیت معلم حاکم بوده و به همین دلیل شرکت در جلسات رسمی و سمینارها، حضور فعال در رویارویی با اندیشه صاحب‌نظران، تهیه پروژه تحقیق، بحث و گفتگو، نقادی فعالیت‌های عملی معلمان و ارزیابی تدریس آنان به صورت گروهی و فردی در نظر گرفته شده است.

۷. در سایر کشورها حوزه نظری و عملی تربیت معلم در بافت و زمینه تخصصی حرفه معلمی تلفیق شده، همچنین آموزش موضوع تخصصی همراه با آموزش‌های تربیتی بر اساس علاقه و نیازهای متنوع یادگیرندگان طرح‌ریزی شده است و از سوی دیگر علوم کاربردی در تعلیم و تربیت از قبیل هنر، ادبیات، نقاشی، موسیقی، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی تربیتی و فرهنگ‌های محلی و ملی و جهانی مورد توجه برنامه‌ریزان قرار گرفته و در دوره‌های مختلف تربیت معلم قبل از خدمت در برنامه‌های درسی تخصصی گنجانده و به صورت دروس اختیاری ارائه شده است. همچنین

آموزش‌های پیش از خدمت و ضمن خدمت به صورت مرتبط درآمده و به تدریج آموزش‌های حرفه‌ای ضمن خدمت معلمان هم دنبال شده است. توجه خاص به قدرت انتخاب یادگیرندگان سبب شده که نیازهای خود را در فهرست متنوع دروس دوره‌های آموزش پیش از خدمت مشخص کنند و سپس در دوره‌های تربیت معلم ضمن خدمت با فراهم کردن فرصتهای آموزشی این نیازها را مرتفع کنند.

شباهت‌های برنامه آموزش حرفه‌ای پیش از خدمت معلمان در ایران و چند کشور جهان

۱. در بیشتر کشورهای بررسی شده برنامه‌ای برای فعالیت دانشجوی- معلم‌ها پیش‌بینی شده که چگونه یاد بگیرند و چگونه یادگیری خود را سازماندهی کنند، برای مثال دروس اختیاری و سمینار آموزش معلمان در برنامه تربیت معلم کانادا، حضور در گردهمایی و سخنرانی به صورت خودکارآموزی در ژاپن و شرکت در سمینارها به صورت هم‌اندیشی در حوزه مهارت‌های معلمی در آلمان، یعنی برنامه آموزش حرفه‌ای معلمان به صورت خودگردان سازماندهی شده ولی در ایران بیشتر حجیم کردن منابع اطلاعاتی برنامه‌های تربیت معلم مدنظر بوده است.
۲. در بیشتر کشورهای بررسی شده مبانی روانشناسی رشد و مبانی علوم تربیتی و کارورزی به صورت برنامه‌های تلفیقی و مجزا مشاهده می‌شود، اما در ایران هنوز برنامه درسی تربیت معلم به صورت موضوع محور و جدا از یکدیگر است.
۳. برنامه درسی کسب صلاحیت معلمی در ژاپن و انگلستان متناسب با ساختار نظام آموزشی برنامه‌ریزی شده و مهارت‌های مورد نیاز تربیت معلم براساس دوره‌های گوناگون تحصیلی سازماندهی شده است.
۴. در اغلب کشورها به‌ویژه در تربیت معلم ژاپن و کانادا، توسعه مهارت‌ها و کاربرد فناوری از طریق فعالیتهای گروهی و مهارت در مدیریت و تولید دانش، به صورت خودکارآموزی و کارآموزی در مراتب گوناگون آموزش و پرورش و دانشگاه‌ها دنبال شده است.

۵. در بیشتر کشورها، به ویژه آلمان و کانادا، برنامه انتخابی وجود دارد و دانشجویان طبق استعداد و علاقه خود نیازهای آینده تعلیم و تربیت دروس انتخابی را برمی‌گزینند. و همچنین در دوگرایش تخصصی براساس استعداد بالقوه و علاقه خویش ادامه تحصیل می‌دهند.

۳. مقایسه آموزش عملی حرفه معلمی در ایران

آموزش عملی حرفه معلمی در تربیت معلم کانادا

برنامه تدریس عملی بخش اجباری برنامه‌های دوره‌های مختلف تربیت معلم کانادا است. در این برنامه فرصتی فراهم آمده که روش تدریس معلمان مجرب را دانشجویان - معلمان براساس شرایط و انتخاب خود به صورت هفتگی مشاهده کنند. البته این برنامه شامل کارورزی و دوره آزمایشی نیست، بلکه مقدم بر کارورزی است. به‌طور کلی برنامه عملی تربیت معلم در کانادا شامل سه بخش زیر است:

۱. مشاهده روش تدریس معلمان

۲. کارورزی حداقل ۳۶ ساعت پیوسته

۳. دوره آزمایشی انترنی در دانشگاه تورنتو (UTS)

کارورزی برای همه داوطلبان الزامی است، و محل آن در مدارس و مناطق مختلف پیش‌بینی و از طریق اداره کارورزی مشخص می‌شود. دانشجویان در انتخاب مکان کارورزی نقش چندانی ندارند (تورنتو ۱۹۹۹). دوره آزمایشی برای همه داوطلبان ضرورت دارد و از شش هفته تجربه کاری تشکیل شده است که از اواخر آوریل تا اوایل ژوئن ادامه دارد (OISEUT ۱۹۹۹).

آموزش عملی حرفه معلمی در تربیت معلم آلمان

داوطلبان شغل معلمی در هرایالت لازم است، قبل از ورود به دوره کارآموزی عملی یا تمرین دبیری از عهده نخستین امتحان ایالتی برآیند. این آزمون را

«شورای امتحانات ایالتی» برگزار می‌کند و شامل مواد مشروح زیر است. (مهرمحمدی ۱۳۷۵):

ارائه مقاله پژوهشی درباره رشته تحصیلی یا موضوع‌های درسی که داوطلب در آینده به تدریس آنها اشتغال خواهد داشت.

آزمون شفاهی و کتبی از مجموعه دروس مربوط به روش‌ها و فنون تدریس
آزمون از دروس علوم تربیتی

در رشته‌های هنر، موسیقی، موضوع‌های فنی و تربیت بدنی امتحان‌های عملی جداگانه برگزار می‌شود.

در نظام آموزشی تربیت معلم آلمان پس از پایان دروس نظری در هر هفته چهار روز به کارآموزی عملی در مدارس و هشت ساعت به تدریس اختصاص یافته و افزون بر این، یک روز در هفته به شرکت در سمینارهای تخصصی اختصاص می‌یابد که در مراکز تربیت معلم برگزار می‌کنند.

تأکید بر دوره کارآموزی یا تدریس عملی در تربیت معلم آلمان بیش از کشورهای دیگر است و علاوه بر دوره کوتاه مدت هشت هفته‌ای که در نظام تحصیل دانشگاهی معمول است، یک برنامه دو ساله نیز برای آماده‌سازی داوطلبان ورود به حرفه معلمی در نظر گرفته شده است. در طی این دوره دانشجویان - معلمان وقت خویش را به طور مساوی برای آموختن دو گرایش تخصصی تقسیم می‌کنند، یعنی یکسال به هر گرایش اختصاص می‌دهند. تمرین عملی در آلمان دو سال کار عملی شامل سمینار و تجارب تدریس است که مدرسان مهارت‌های عملی، باید حداقل ۲۵ مورد تدریس دانشجویان - معلمان را مشاهده و ارزشیابی کنند. برای سنجش قابلیت‌های معلمان از نظرخواهی مدرسان تربیت معلم، و مدرسان مدرسه نیز استفاده شده است. بنابراین مهارت عملی تدریس را از چند طریق به دست می‌آورند:

۱. تدریس دروسی که طی دوره تحصیل در کالج تربیت معلم آموخته‌اند،

۲. حضور در کلاس و مشاهده تدریس که تحت نظارت سرپرست و مربی یا به صورت فردی یا خودگردان دنبال شده است.
۳. شرکت در دوره‌های اضافی و اختیاری روش تدریس و مراکز آموزشی و کسب تجربیات کلاسی که فرصتی است تا دانشجویان مهارت‌های عملی را تحلیل و بازنگری کنند.

آموزش عملی حرفه معلمی در انگلستان

دوره آزمایشی برای معلمان جدید یک سال است و طی این مدت شایستگی‌های شغلی و دانش حرفه‌ای آنان را راهنمایان تعلیماتی، مدیران مدارس، همکاران و معلمان با تجربه به‌طور منظم ارزیابی می‌کنند. تمرین عملی معلمی میان هشت هفته تا دو ترم طول می‌کشد. در برنامه‌های تربیت معلم به‌طور متوسط ۱۲ تا ۱۵ هفته تدریس عملی گنجانده شده است. در دوره کارشناسی ارشد تمرینی یک ساله و پیوسته با ارائه نوآوری آموزشی دنبال شده است.

آموزش عملی حرفه معلمی در ژاپن

کارورزی در نظام تربیت معلم ژاپن با نظارت یک معلم مجرب انجام می‌شود و یک واحد برای راهنمایی کارورزی پیش‌بینی شده است. بیشتر کارورزی در مدارس وابسته به دانشگاه‌ها انجام و به اشکال متفاوت دنبال شده است (آموزش و پرورش ژاپن، ص ۸۸):

۱. کارورزی در مدرسه، دو روز در هفته یا تقریباً ۷۰ روز در سال
۲. کارورزی در مراکز آموزشی، یک روز در هفته تقریباً ۳۵ روز در سال
۳. کارورزی در مدرسه با راهنمایی معاون مدرسه و معلمان همان مدرسه

آموزش عملی معلمان در تربیت معلم ایران

تدریس عملی معلمان شامل تمرین دبیری، تدریس دانشجویی، تجربه عملی و تجربه حضور در مدرسه و کارورزی است. تمرین دبیری (۱) و تمرین دبیری (۲) به صورت ۶ واحد در دوره کاردانی و کارشناسی ارائه شده است.

در سال ۱۲۹۰ هجری شمسی، دارالفنون تدریس عملی را در دارالمعلمین اجرا کرده است. طرح آموزش عملی تدریس یا کارورزی از سال ۱۳۶۲، برای حصول اطمینان از آمادگی دانشجو-معلمان، در مراکز تربیت معلم اجرا شده است. این برنامه شامل سه فعالیت اساسی تمرین معلمی است:

۱. فعالیت‌های مقدماتی (آشنایی با برنامه‌ریزی آموزشی، اجرای برنامه آموزشی، ارزشیابی ورودی و آموزش نظری در مدارس ایران)

۲. فعالیت‌های عملی و میدانی (آشنایی با مدرسه، مشاهده، مشارکت، تدریس آزمایشی، تدریس مستقل)

۳. فعالیت‌های پایانی (تدریس نمایشی، بررسی عملکردها، ارزشیابی)

تحقیقات فراوان نشان داده است که نظام آموزشی ایران در جهت تربیت معلم مقلد، یکنواخت و مسلط در اداره کلاس، فعال بوده است و بیشتر بر حفظ کردن مطالب درسی تأکید شده و کمتر به دانشجو در زمینه‌های مورد علاقه‌اش فرصت پژوهش داده شده است و تجارب دانشجویان به دوره کارورزی محدود و برای آموزش آنان از روش‌های سنتی یکسویه استفاده شده است و از سمینار، کارگاه آموزشی - پژوهشی، تدریس در گروه‌های کوچک و توجه به تفاوت‌های فردی در فرآیند آموزش و یادگیری خود راهبری کمتر مشاهده شده است. (سلسبیلی، ۱۳۷۱)

امروزه جامعه از معلمان انتظار ندارد که فقط معلومات علمی را در مغز دانش‌آموزان انبار کنند بلکه توقع دارد آنها را بامسهارت‌های تفکر و زندگی و کلاس‌ها را باهدف درگیر کردن شاگردان به منظور پرورش تفکر منطقی، انتقادی

و خلاق سازماندهی کنند. چگونه درس را با طرح مسئله شروع و محیط کلاس را طوری آماده کنند که باعث کنش متقابل هرچه بیشتر دانش آموزان شود و شاگردان به ایفای نقش‌های فعال در بحث و گفتگو و حل مسئله هدایت شوند. شاگردان مشتاق‌اند که ببینند مدرسان و معلمان تاچه حد به اظهار نظر یادگیرندگان توجه می‌کنند این مسئله باعث می‌شود که یادگیرندگان در بحث و گفتگو شرکت کنند، و درباره مسائل اظهار نظر و آنها را نقد کنند. ولی هنوز مراکز آموزشی تربیت معلم ایران در فرآیند آموزش در سطح انتقال اطلاعات است و همین جریان باعث شده که معلمان هنوز نقش انتقال اطلاعات را در مدارس برعهده داشته باشند. همین مسئله در مورد آموزش‌های تربیت معلم حین خدمت نیز صدق می‌کند.

تحقیقات نشان داده است که کارورزی، برای دانشجویان، درس ساده‌ای است که به راحتی می‌توان از عهده آن برآمد. این نکته نشان می‌دهد که راهنمایان این درس کمتر توانسته‌اند در مقام رهبر آموزشی در برنامه تربیت معلم ایفای نقش کنند و در نتیجه اثر کمتری بر رفتار دانشجو معلمان داشته‌اند (لیاقت‌دار، ۱۳۸۰)

هیجده تحقیق تاکنون نشان داده است که تمرین دبیری با رویه فعلی، اثر بخش نیست. گروهی از مسئولان آموزش و پرورش معتقدند که این درس جنبه تشریفاتی پیدا کرده است (لیاقت‌دار ۱۳۸۰)، گذراندن کارورزی در طول ترم سوم و چهارم در دوره کاردانی، که دانشجویان از نظر تسلط بر موضوع‌های تخصصی و نیز کسب مهارت‌های حرفه‌ای به طور کامل آماده نشده‌اند، ضرورت افزایش سال‌های تحصیل را برای آموزش‌های تربیتی در حوزه نظری و عملی نشان می‌دهد.

تفاوت‌های آموزش عملی در برنامه تربیت معلم ایران و چند کشور جهان

۱. کارورزی در بسیاری از کشورها در مدارس تجربی وابسته به دانشگاه‌ها انجام می‌شود و به صورت‌های گوناگون از قبیل کارورزی در مدرسه، مراکز آموزشی دانشگاه‌ها و مدارس ویژه وجود دارد و در ایران فقط کارورزی در مدرسه انجام می‌شود و بیشتر بر مشاهده تأکید شده است.
۲. آموزش عملی در بسیاری از کشورها در حدود دو ترم، با اختصاص ۱۲ تا ۱۵ هفته منحصرأ به تدریس عملی، طول می‌کشد و در دوره کارشناسی ارشد باید دانشجوی به‌طور پیوسته یک‌سال در مدرسه حضور داشته‌باشد و براساس رویکرد مدرسه محوری توسعه تخصصی ویژه‌ای حاصل گردد، درحالی که آموزش عملی در نظام تربیت معلم ایران در دوره کاردانی و کارشناسی در دو ترم انجام می‌شود و بیشتر شامل فعالیت‌های میدانی، مانند مشاهده کلاس درس و مدرسه است و تدریس مستقل به ۲ الی ۳ بار محدود شده و نظارت و راهنمایی دانشجوی- معلمان به ندرت به صورت حرفه‌ای انجام می‌شود.
۳. در بعضی از کشورها دوره آزمایشی تمرین دبیری یک سال طول می‌کشد و راهنمایان تعلیماتی، مدیران مدارس و معلمان با تجربه به‌طور منظم بر این کار نظارت می‌کنند و از معلمان با تجربه به‌طور متفاوت بهره می‌گیرند و کادر آموزشی مدارس در آموزش و ارزشیابی دانشجوی- معلمان نقش ویژه‌ای به‌عهده دارد.
- در تربیت معلم ایران، اولیای مدارس کارورزی (مدیران و معلمان مدرسه) در آموزش و ارزشیابی دانشجوی- معلمان نقش ویژه‌ای ندارند و نظارت و راهنمایی بر عهده مدرسان ناظر است و تعداد زیاد دانشجوی معلمان نسبت به مدرسان ناظر و عوامل دیگر سبب شده که راهنمایی و هدایت عملی به‌خوبی انجام نشود.
۴. در بعضی از کشورها رویکرد تدریس عملی در برنامه تربیت معلم فعالیت مدار است و بر شرکت در سمینارهای آموزشی و تحقیقاتی، تأکید می‌کنند. دوره آزمایشی و کارورزی در طول آموزش‌های عملی به صورت تحقیقات فردی و گروهی و پروژه

تحقیقاتی هست، برای مثال در آلمان و کانادا آشنایی با اندیشه صاحب‌نظران در زمینه‌های گوناگون، در دوره‌های تابستانی و ترم زمستانی در شبانه به صورت تک‌جلسه‌ای و سه جلسه‌ای پیش‌بینی شده است.

۵. در بعضی از کشورها تدریس عملی در برنامه تربیت معلم پیش از خدمت و آموزش ضمن خدمت در یک مرکز انجام می‌شود و آموزش‌های عملی در دوره‌های گوناگون به صورت مطالعه مستقل معلمان هم تداوم دارد.

۶. سالهای تحصیل در مراکز تربیت معلم ایران و چند کشور جهان متفاوت است به‌طور مثال سالهای تحصیل در مراکز تربیت معلم ابتدایی در آلمان چهار تا هفت سال آموزش نظری و دو سال آموزش عملی و در انگلستان سه سال تحصیل دانشگاهی و یک سال دوره آماده‌سازی معلمان، در گذشته یکسال به صورت تخصصی بوده و اخیراً ۴ تا ۵ سال افزایش یافته است (مرندی، ۱۳۷۷) و همچنین در ایران آموزش ابتدایی کاردانی دو سال و کارشناسی ناپیوسته هم دو سال طول می‌کشد پس سالهای تحصیل بین دو تا چهار سال می‌باشد و آمار و اطلاعات آموزش و پرورش ایران (۱۳۸۰) نشان داده است که بیش از ۵۰ درصد معلمان با دیپلم در حال انجام وظیفه در دوره ابتدایی می‌باشند.

شباهت‌های آموزش عملی حرفه معلمی در ایران و چند کشور جهان

۱. معمولاً، آموزش عملی به‌شکل مشاهده مهارت‌ها و کسب آنها و ارزیابی باحضور معلمان مجرب، مدیران مدارس و استادان دانشگاه‌ها و مراکز تربیت معلم آلمان، انگلستان، ژاپن انجام می‌شود.

۲. اغلب، به‌ویژه در کانادا و آلمان، آموزش عملی مهارت‌های حرفه‌ای در آموزش ضمن خدمت هم دنبال شده است.

۵. پیشنهاد راه‌کارهای عملی برای تربیت معلم ایران

شرایط داوطلبان حرفه‌معلمی

۱. برای پذیرش داوطلبان حرفه‌معلمی باید به ویژگی صلاحیت حرفه‌معلمی به‌صورت پویا یا به صورت فرایندی در روند تربیت معلم توجه شود. دراین راستا باید قابلیت‌ها، انگیزه‌ها، ویژگی‌های شخصیتی، اراده و اشتیاق، همکاری با همکاران، به صورت خودارزیابی داوطلبان مصاحبه و مشاهده قابلیت‌های معلمی در موقعیت‌های مختلف تربیت معلم قبل از آموزش و بعد از آن سنجیده شود.
۲. پس از پایان آموزش تربیت معلم و پیش از خدمت، صلاحیت‌های عملکردی حرفه‌معلمی به‌صورت ارزشیابی جامع سنجیده‌شود.
۳. برای جذب نخبگان به حرفه‌معلمی بازنگری اساسی در نظام پرداخت حقوق و مزایا و تسهیلات رفاهی متناسب با مشاغل هم‌سطح معلمی انجام شود تا نخبگان برای اشتغال به حرفه‌معلمی انگیزه‌های بیشتری داشته‌باشند.

برنامه‌های درسی تربیت معلم

۱. اصل در برنامه تربیت معلم رشد و بالندگی دانشجو-معلمان باشد و دراین راستا بیش از یک گرایش تخصصی در فرایند آموزش معلمان پیش‌بینی شود.
۲. برنامه‌های تربیت معلم متناسب با مؤلفه مهارت‌های مورد نیاز در دوره‌های گوناگون آموزشی از قبیل مهارت‌های تفکر، فناوری‌های نوین اطلاعات در فرایند آموزش تغییر برنامه‌درسی مصوب با توجه به فرهنگ‌های متفاوت در جامعه ایرانی اصلاح و بازسازی شود.
۳. برای جذب فارغ‌التحصیلان شایسته رشته‌های گوناگون، دوره‌های مهارت‌های معلمی کوتاه‌مدت یکساله همراه با آموزش ضمن خدمت مستمر پیش‌بینی شود.
۴. برنامه‌های تربیت معلم پیش از خدمت و ضمن خدمت مرتبط با یکدیگر در یک پیوستار با برنامه‌ریزی آموزشی در دانشگاهها و مراکز تربیت دبیری آموزش و پرورش پیش‌بینی شود.

۵. روش‌های آموزش در برنامه‌های تربیت معلم مبتنی بر مهارت‌های خودآموزی، اقدام پژوهی، هم‌اندیشی و آشنایی باندیشه صاحب‌نظران در برنامه‌های تربیت معلم پیش‌بینی شود.
۶. محتوای برنامه‌های تربیت معلم بیشتر براساس مفاهیم حرفه‌ای معلمی با مهارت‌های فراشناختی طرح‌ریزی شود.
۷. تدوین برنامه‌های تربیت معلم در حوزه‌های گوناگون از قبیل هنر، نقاشی، موسیقی، جامعه‌شناسی فرهنگ‌های محلی و ملی و جهانی... پیش‌بینی شود و در اجرای فرایند قابلیت‌های هنری و فرهنگ‌های بومی و ملی استفاده و برای تحقق این قابلیت بساید برنامه دروس اختیاری در حوزه هنر و فرهنگ تدوین شود.

آموزش عملی در برنامه‌های تربیت معلم

۱. برای غنی‌سازی آموزش عملی در برنامه‌های تربیت معلم از مدارس تجربی یا اجرای فعالیت‌های نوآورانه آموزشی بهره‌گرفته شود.
۲. سطوح تحصیلی متناسب با دوره‌های گوناگون در نظام آموزشی و تدریس مستقل پیش‌بینی شود.
۳. به آموزش عملی در دوره‌های تکمیلی تربیت معلم براساس رویکرد مدرسه محوری و توسعه تخصصی با ارائه الگوهای جدید در دوره‌های گوناگون نظام آموزشی توجه شود.
۴. برای رهبری و هدایت کارورزان در برنامه‌های تربیت معلم یک تیم از متخصصان آموزش، معلمان مجرب، مدیران مدارس و راهنمایان تعلیماتی تشکیل شود.
۵. برای ارتقای قابلیت عملکردی معلمان فعالیت‌هایی از قبیل شرکت در سمینارهای آموزشی و آشنایی با اندیشه صاحب‌نظران در رشته‌های گوناگون در دوره‌های تابستانی و دوره زمستانی شبانه به صورت تک جلسه‌ای یا چند جلسه‌ای برای دانشجو - معلمان در نظر گرفته شود.

۶. بهبود تعلیم و تربیت هر کشور در گرو بهبود کیفیت تربیت معلم آن کشور است و برای ارتقای کیفیت آموزش در تربیت معلم لازم است سالهای تحصیلی به تدریج افزایش یابد و در این راستا برنامه‌های درسی پیش از خدمت و ضمن خدمت در مجموعه‌ای منسجم و هماهنگ تدوین و در فرایند آموزش مداوم معلمان اجرا شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- آزیر، محمد (۱۳۷۱). بررسی وضع موجود کارورزی در مراکز تربیت معلم آذربایجان شرقی، شورای تحقیقات آذربایجان شرقی.
- آقازاده، احمد (۱۳۸۰). پژوهش تطبیقی و تحلیلی در باب ویژگی‌های نظام آموزش و پرورش در انگلستان، پژوهشکده تعلیم و تربیت.
- آمار معلمان دوره ابتدایی برکسب مدرک تحصیلی (۱۳۸۰)، سالنامه آموزش و پرورش.
- احمدی، غلامعلی (۱۳۷۶) کاربرد فرآیند حل مسأله در طراحی و تدوین برنامه‌های درس علوم، دانشگاه تربیت معلم، رساله دوره دکتری.
- اولویت‌ها و سیاست‌های تعلیم و تربیت (۱۹۹۵)، واشنگتن، بانک جهانی.
- توصیه‌نامه کنفرانس خاص بین دولت‌ها درباره وضعیت معلمان، ۱۹۹۶، یونسکو، پاریس، تک نگاشت شماره ۱۶، پژوهشکده تعلیم و تربیت، خرداد ۱۳۷۷
- چهل و پنجمین اجلاس کنفرانس تعلیم و تربیت، تقویت نقش معلمان در جهان در حال تغییر ژنو، (۱۹۹۶)، تک نگاشت شماره ۱۶ پژوهشکده تعلیم و تربیت، ۱۳۷۷
- خلخالی، مرتضی (۱۳۸۱). آسیب‌شناسی نظام برنامه‌ریزی درسی، تهران: انتشارات سوگند
- درانی، کمال (۱۳۷۸)، تاریخ آموزش و پرورش، تهران، انتشارات سمت.
- درانی، کمال، سنجش نگرش‌ها و دیدگاه‌های آموزگاران موفق در زمینه اهداف نظام آموزش و پرورش مواد درسی، روش تدریس و دانش‌آموزان در مقایسه با معلمان ناموفق. (طرح پژوهشی ۱۳۷۷)، جهاد دانشگاهی واحد تهران، گروه روانشناسی و علوم تربیتی.
- دفتر همکاری‌های بین‌المللی (۱۳۷۸)، نوآوری‌های آموزشی و تربیت معلم در کشورهای مختلف.

دونالدچاکر، آرتور و ریچارد هایزنه (۱۳۷۷). مدارس برتر جهان، ترجمه مرجان مرندي، انتشارات دفتر همکاری‌های علمی بین‌المللی.

دهقانی، داریوش. (۱۳۷۶) تربیت معلم تعریفی نو برای آسیای نوین. همایش مشارکت در پیشرفت معلم برای آسیای نو (۱۳۷۶). تک‌نگاشت شماره ۷، پژوهشکده تعلیم تربیت و چاپ سوم.

ژان ویال، گاستون میالاره، (۱۳۷۱) تاریخ جهانی آموزش و پرورش، جلد دوم، ترجمه محمدرضا شجاع‌رضوی، انتشارات آستان قدس؛ معاونت فرهنگی.

سلسبیلی، نادر (۱۳۷۰). بررسی دیدگاه مدرسان و دانش‌جو معلمان نسبت به نقش مراکز تربیت معلم در ایجاد توان خود راهبری و خودارزشیابی دانشجو-معلمان. دانشگاه تهران رساله کارشناسی ارشد.

سندبین‌المللی توصیه‌نامه جایگاه معلمان، (۱۳۷۸) دفتر همکاری‌های علمی و بین‌المللی وزارت آموزش و پرورش، بهمن‌ماه.

طرح کلیات نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۶۷) وزارت آموزش و پرورش خرداد ماه.

عابدی، حسن علی (۱۳۷۷). توانایی عمومی تدریس، رساله دکتری دانشگاه تربیت مدرس.

علیرضا کیامنش (۱۳۷۹)، صلاحیتهای پایه، پژوهشکده تعلیم و تربیت

فقیهی، فاطمه (۱۳۷۴). آموزش و پرورش در انگلستان و ترکیه. دفتر پژوهش نظام‌های آموزشی سازمان پژوهش.

قاسمی پویا، اقبال (۱۳۷۷). مدارس جدید در دوره قاجاریه و پیشروان، تهران، مرکز نشر دانشگاهی.

قورچیان، نادرقلی (۱۳۷۴). سیمای روند تحولات برنامه درسی تهران، انتشارات مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، چاپ اول.

کاردان، علی (۱۳۷۶). بینش علمی در آموزش و پرورش، پژوهشکده تعلیم و تربیت گویا، زهرا، آموزش ریاضی، سال پانزدهم شماره ۶۲- مجله رشد آموزش ریاضی لیاقت‌دار، محمدجواد. گزارش تحقیقی از وضعیت آموزش عملی معلمان در ایران، فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت، شماره ۱۳ و ۱۴. تابستان و پاییز ۱۳۷۸، تاریخ انتشار ۱۳۸۰.

مای، چیانگ (۱۹۹۰): گزارش پایانی اجلاس منطقه‌ای تربیت معلم در آسیا و اقیانوسیه، نوآوری‌های تربیت معلم و آموزش ضمن خدمت (۱۳۷۷)، تک‌نگاشت شماره ۱۶، پژوهشکده تعلیم و تربیت.

مایرز، جت؛ (۱۳۷۴) آموزش تفکر انتقادی. ترجمه خدایار ایلی. تهران سمت. مرتضی، سمیعی (۱۳۷۴). بررسی ویژگی‌های رؤسای مراکز تربیت معلم کشور در سال تحصیلی ۷۴-۱۳۷۳ براساس ضوابط موجود و ضرورت‌های شغلی وزارت آموزش و پرورش، معاونت برنامه‌ریزی و نیروی انسانی.

ملتی در معرض خطر، کمیسیون ملی آمریکا برای اعتلای آموزش و پرورش (۱۹۸۱)، فصلنامه تعلیم و تربیت، سال اول شماره ۲ و ۳ (تابستان و پاییز ۱۳۶۴).

مهرمحمدی، محمود (۱۳۷۵). بررسی تطبیقی برنامه‌ریزی درسی در جمهوری اسلامی و آلمان فدرال، نشریه شماره ۲، پژوهشکده تعلیم و تربیت.

مهرمحمدی، محمود (۱۳۸۰). پنجمین کنفرانس بین‌المللی یونسکو - اسید (ACEID)، شماره ۱۱ و ۱۲، پژوهشکده تعلیم و تربیت.

میرلوحی، سیدحسین (۱۳۸۰). کلیات علم تدریس، تهران، انتشارات شهید رجایی. وزارت آموزش و پرورش (۱۳۸۱)، آیین‌نامه‌ها و مقررات مربوط به تربیت معلم، تهران. معاونت نیروی انسانی.

وزارت آموزش و پرورش (۱۳۸۰)، اهم تفصیل برنامه‌های آموزش و پرورش.

یونسکو. یادگیری گنج درون (۱۹۹۶)، تهران، انتشارات دفتر همکاری‌های علمی و بین‌المللی وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۷۶.

یونسف. تربیت معلم به سوی الگویی تازه برای معلمان، (۱۳۷۷) ترجمه فریبرز مجیدی، پژوهشکده تعلیم و تربیت، چاپ اول.

Beredy, George Z.F. "Some Discussion of Method in comparative Education" Review", june 1957). p. 13

Education in Canada. 1989. Ottawa, Canada: "External Communications Division, External Affairs and international Trade Canada.

George. Brown (1993) Explanning. London Rutledge Wragg Edward.

Glenn. D. Allen. A comparative Analysis of teacher Education in the united kingdom and the united state. Produced by the Eric in Teaching and Teacher Education. December 2001.

Loveless, Avrill and Ellis, Viv, ICT, Pedagogy and Curriculum Rouldege Falmer, New youk, 2001.

OISEUT. Ontario Institute for Studies in Education of The University of Toronto. Initial Preservice Teacher Education, CALENDAR 2000-2001.

Robitaille, D. f. ET. AL. (1993) Currinulum frameworks for mathematis and Science. Van couver: Pacific Educational Press.

Sho Takakura, Emerrtus, Yokuo Murata, Education in Japan Curriculum and Instruction, (1998) GAKKEN.

Synthesis SIGMA Pilot project Teacher Education in Europe: Evaluation and perspective. <http://www.fb3.uni-osnabrueck.de/lehrende/sader/datembank/buchveroeffentlichugen/TE-Synthese.pdf>

The Education System in The Federal Republic if Germany (1998) Bonn. Lennestr. 6.

Unesco (1988). Development and Reform in teacher Education, Bulletin of the Unesco Principal Regional Office for Asia and the Pacific Number 29, 1988 P. 65-67

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی